

Gelijke kansen mbo deel 2: rapport in beeld

februari 2024

Wat hebben we onderzocht?

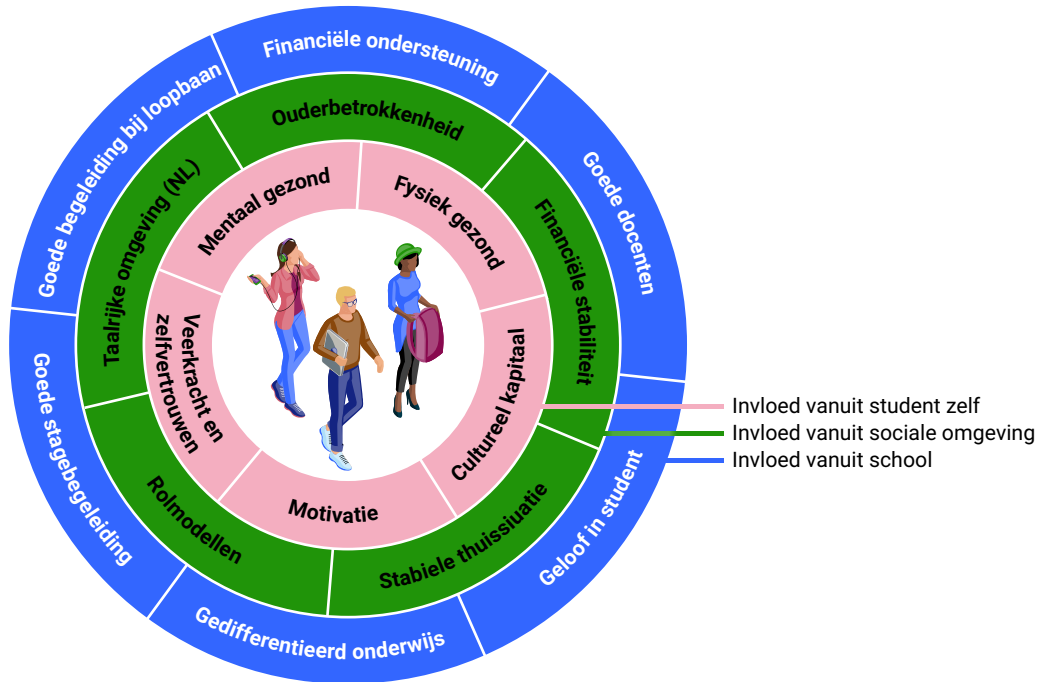
De minister van Onderwijs Cultuur en Wetenschap (OCW) vindt dat studenten een middelbare beroepsopleiding moeten kunnen volgen op een niveau dat past bij hun capaciteiten, talenten en vaardigheden. Dat is echter niet voor alle studenten het geval. Zo toonde de Inspectie van het Onderwijs in 2016 aan dat studenten met een migratieachtergrond of met lager opgeleide ouders vaker op een lager niveau een mbo-opleiding volgen dan andere studenten met vergelijkbare capaciteiten.

De minister van OCW heeft daarom maatregelen genomen en extra geld ingezet om de kansengelijkheid van mbo-studenten te verbeteren. Wij hebben onderzocht of deze maatregelen en het extra geld hebben bijgedragen aan meer gelijke kansen van mbo-studenten.

In de ideale situatie kan een student zelfstandig de onderwijsloopbaan doorlopen

In de ideale situatie kan een jongere de opleiding volgen die bij zijn of haar capaciteiten, talenten en vaardigheden past. Dat gaat niet vanzelf. Daarvoor heeft de student een flinke dosis zelfvertrouwen en motivatie nodig. Maar ook is het van belang dat de student een stabiele thuissituatie heeft met betrokken ouders en een taalrijke omgeving, in de zin dat thuis of in de omgeving voldoende Nederlands wordt gesproken. Ook is de kwaliteit van docenten van belang, zodat de jongere voldoende kan leren. En sommige studenten hebben extra hulp nodig, omdat ze bijvoorbeeld moeite hebben met bepaalde vakken. Of omdat ze een beperking hebben, waardoor ze lastiger zelfstandig de lessen kunnen bijwonen en de lesstof tot zich nemen. In onderstaand figuur geven we weer wat studenten nodig hebben om hun opleiding en stage goed te kunnen volgen.

Student, omgeving en school hebben invloed op de onderwijsloopbaan

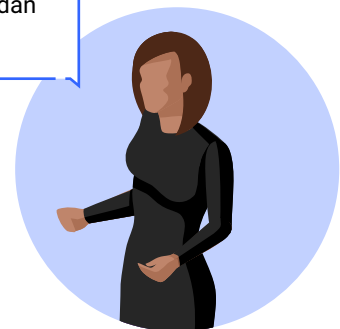

Als een student heeft wat nodig is, dan kan hij of zij soepel de onderwijsloopbaan doorlopen. De onderwijsloopbaan van een student kan wankel worden als bepaalde bouwstenen ontbreken of zwak zijn, zoals het zelfvertrouwen, gezondheid of de begeleiding vanuit thuis. Wankel wordt de loopbaan ook als mensen in de omgeving de student om oneigenlijke redenen ongelijk behandelen. Of omgekeerd: als mensen in de omgeving de student net als elke andere student behandelen, terwijl hij of zij juist speciale aandacht nodig heeft in de vorm van extra begeleiding en ondersteuning. In beide situaties wordt het voor de student moeilijker om een opleiding of stage te doen die past bij zijn of haar capaciteiten, talenten en vaardigheden.

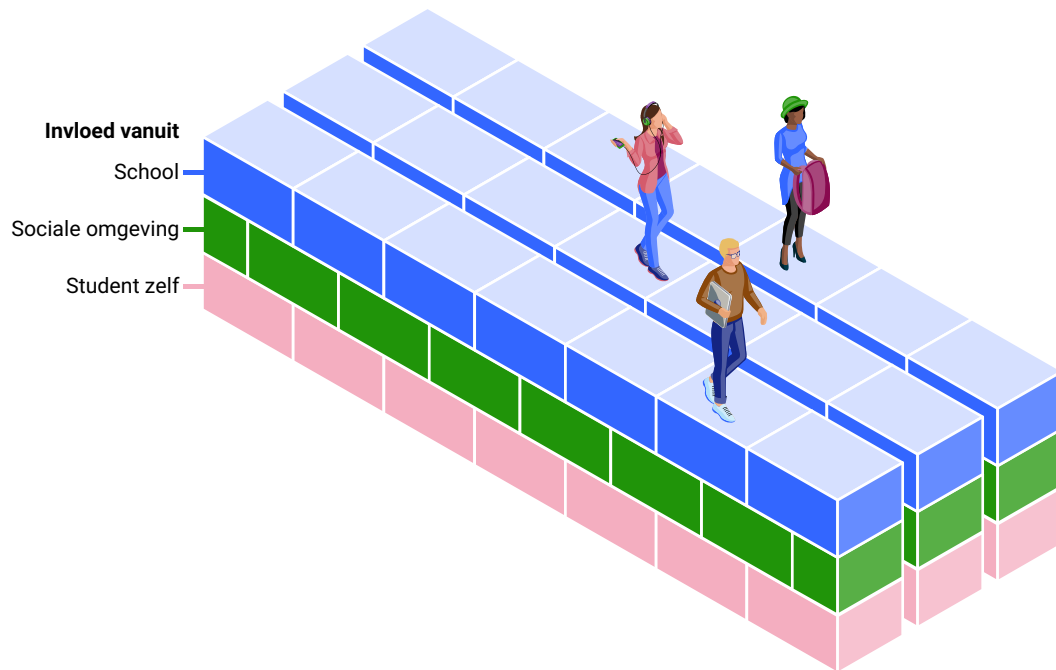
“Op de basisschool: had ik te maken met discriminatie, maar dat had ik later pas door (te laag advies). Op die school waren veel vooroordelen zonder dat leerlingen werden geholpen ... als je als minder wordt gezien en behandeld, dan ga je het ook geloven.”

Dit kan er bijvoorbeeld voor zorgen dat de student stopt met de opleiding voordat een diploma is gehaald. We spreken dan van ongelijke kansen in het mbo. Voorbeelden hiervan zijn situaties waarin een docent het opleidingsniveau van de ouders laat meewegen in het studieadvies aan een student.

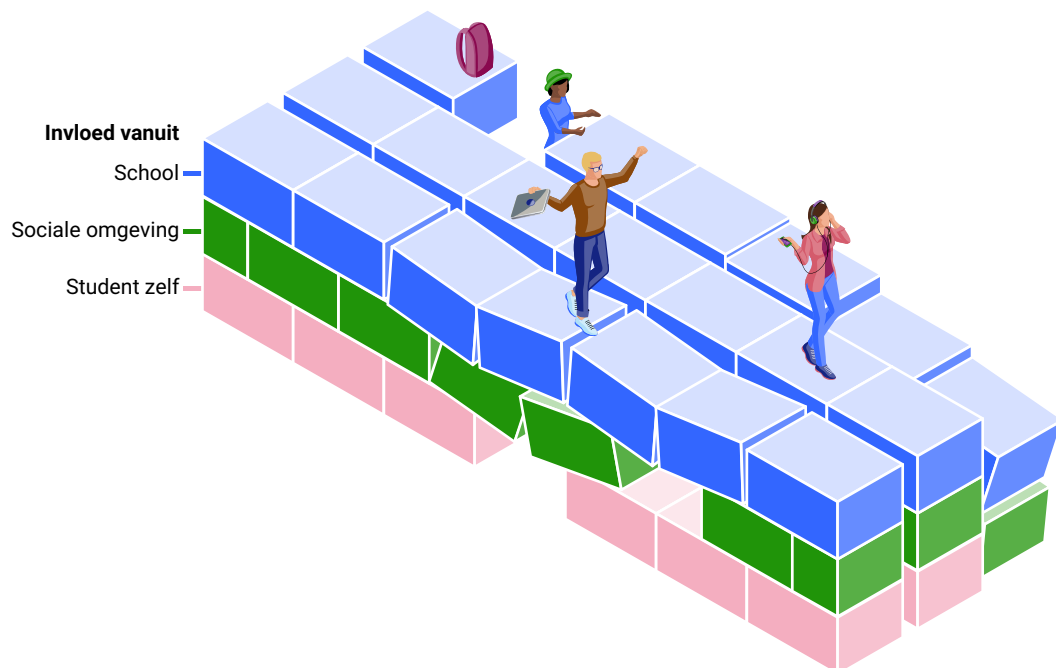
Of als een werkgever een student niet selecteert voor een stage vanwege zijn/haar migratieachtergrond of vanwege een fysieke of mentale beperking.

De onderwijsloopbaan van de student

De onderwijsloopbaan van de student verloopt moeilijker bij een wankelende basis

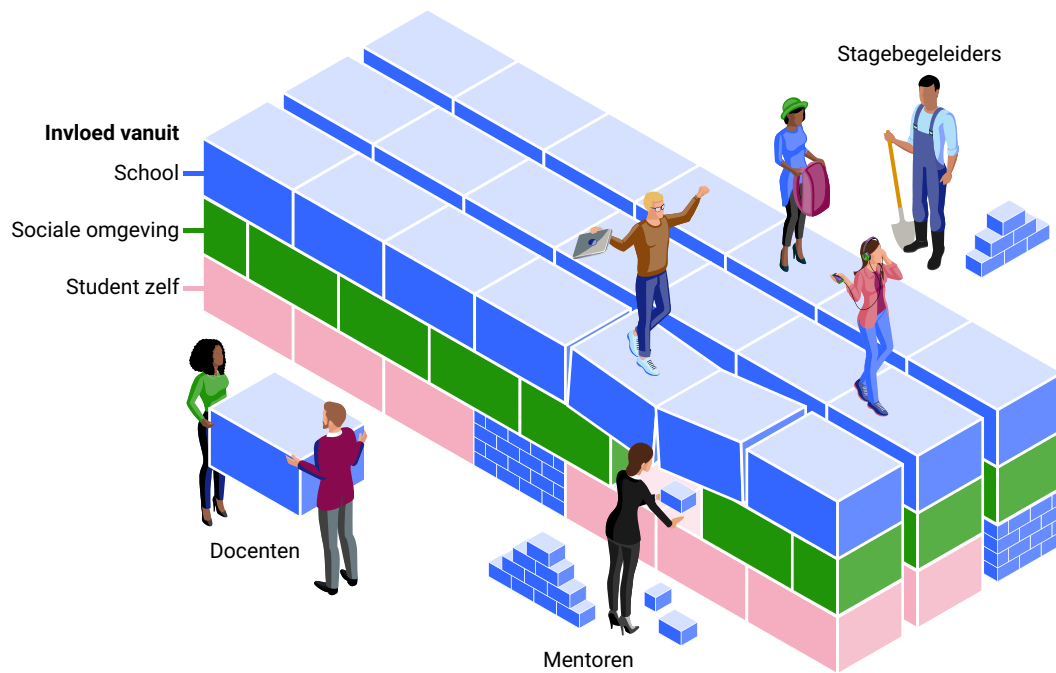

De minister van OCW wil mbo-studenten een helpende hand bieden

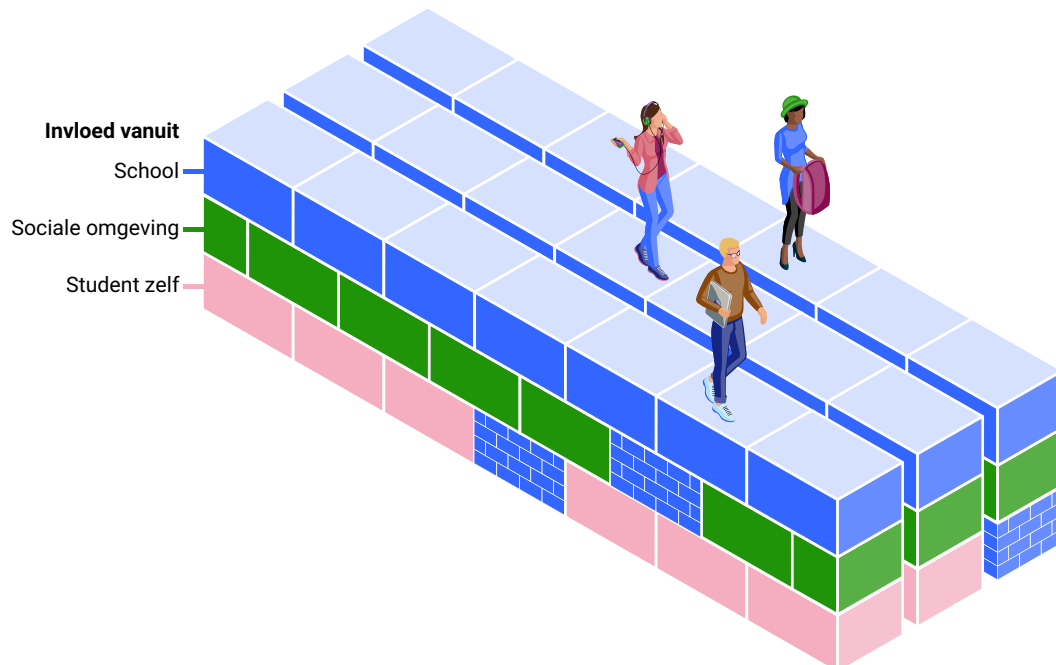
De minister van OCW heeft de afgelopen jaren verschillende maatregelen genomen om de kansengelijkheid voor mbo-studenten te verbeteren. Zo heeft hij het makkelijker gemaakt voor mbo-studenten om een studiebeurs en een studentenreisproduct te krijgen. Ook heeft hij de besturen van mbo-scholen gestimuleerd om het probleem van ongelijke kansen aan te pakken. De minister van OCW heeft dat gedaan door afspraken te maken en extra geld beschikbaar te stellen. Om zo te zorgen dat docenten, mentoren en (stage)begeleiders die werken bij een mbo-school hulp bieden aan studenten als de onderwijsloopbaan van een student wankel is. Zij kunnen bijvoorbeeld hulp bieden bij het kiezen van een passende opleiding en stage, bij het inlopen van achterstanden in taal of rekenen of bij het zorgen voor financiële ondersteuning om de opleidingskosten te kunnen betalen.

Het is voor studenten dan ook belangrijk dat docenten, mentoren en (stage)begeleiders hulp bieden, waarmee de student zijn of haar opleiding en stage kan volgen en met succes kan afronden. Als docenten, mentoren en (stage)begeleiders de juiste hulp kunnen bieden, dan wordt de onderwijsloopbaan van wankel namelijk weer stevig en kunnen studenten de opleiding en stage volgen en afronden die bij hun capaciteiten, talenten en vaardigheden passen

De school heeft een grote rol in het opvullen van de basis van studenten

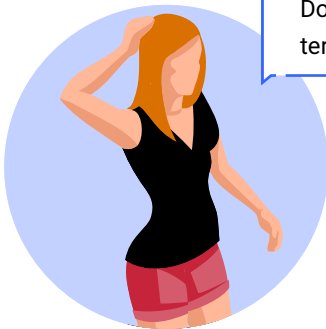

Door de basis op te vullen kan school een grote rol spelen in de schoolloopbaan

Ondanks maatregelen en geld blijft onderwijsloopbaan voor sommige studenten nog wankel

Veel van de studenten met wie we in ons onderzoek spraken, zeiden dat ze op hun plek zijn op het mbo en tevreden zijn over de begeleiding en ondersteuning vanuit school.

"Ik werd heel onzeker door mijn zware dyslexie. Docenten hadden geen vertrouwen in mij door mijn dyslexie. Omdat het mentaal slecht ging, ging het lichamelijk ook slecht. Op de middelbare school kreeg ik allerlei hulp voor mijn dyslexie, zoals meer tijd en minder afrekenen op spelfouten. Door deze maatregelen kon ik even rust nemen en me terugtrekken. Ik doe nu een opleiding die ik leuk vind."

"Ik ben op 14 jarige leeftijd naar Nederland gekomen. Thuisituatie was minder goed en daardoor voor mij lastig. Van familie en vrienden veel hulp gekregen met lastige thuisituatie. Op het praktijkonderwijs had ik goede docenten, die hulp gaven vanwege mijn taalachterstand. Door school en mijn eigen inzet ben ik veranderd: ik realiseerde me wat nodig was."

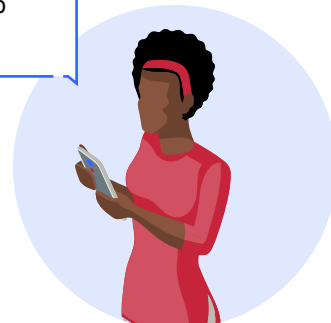

Toch stellen we vast dat nog niet alle studenten op het mbo evenveel kans krijgen om goed te kunnen presteren. Ondanks de inzet van maatregelen en extra overheidsgeld lijkt het nog steeds uit te maken wat iemands achtergrond is en uit welke thuissituatie hij of zij komt. We zien dat terug in onze analyse van gegevens over mbo-studenten en hun onderwijsresultaten. Daarnaast kregen we regelmatig signalen over gevallen van ongelijke behandeling in de gesprekken die we hebben gevoerd met mbo-studenten, onderwijsteams en de leerbedrijven die stages en leerbanen verzorgen.

"Thuis situatie is altijd een ding geweest. Hier is vanuit de begeleiding op school geen begrip voor getoond. Ik voelde me niet gehoord door diegene die mij moest begeleiden, ik voelde dat ik niet begrepen werd. Ik moest een andere opleiding gaan doen, vanwege mentale problemen. Als ik vanaf het begin goede begeleiding had gehad, dan had ik de opleiding denk ik wel afgemaakt."

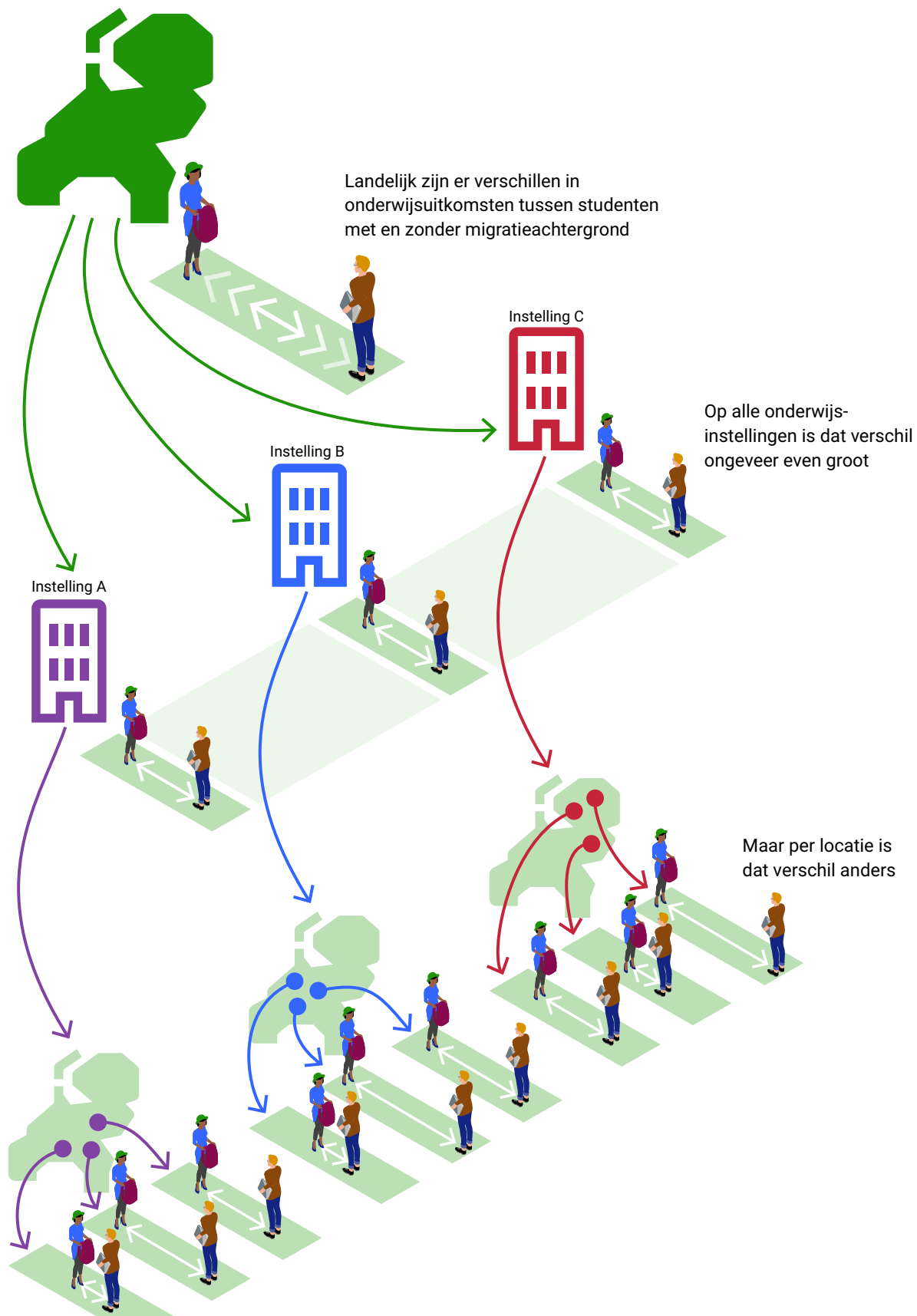
"Mijn moeder zat in bewindvoering met 3 kinderen. Dus geld was een probleem, vooral toen ik nog geen 18 was. Toen kon ik bepaalde opleidingen niet doen of niet mee naar uitjes. Nu krijg ik studiefinanciering en geld van de gemeente. Ik heb inmiddels een opleiding gekozen die ik leuk vind."

Waar en bij wie mbo-studenten hun opleiding of stage volgen maakt uit

We zien in ons onderzoek dat niet alle mbo-studenten die extra begeleiding en ondersteuning nodig hebben, een even grote kans hebben om dat steuntje in de rug ook echt te krijgen. Of studenten de begeleiding en ondersteuning krijgen die ze nodig hebben om hun opleiding te volgen en af te ronden, kan verschillen per mbo-opleiding en per docent of stagebegeleider. Het maakt dus uit waar en bij wie studenten een mbo-opleiding, stage of leerbaan volgen. We stellen zelfs vast dat de verschillen binnen mbo-scholen groter zijn dan tussen mbo-scholen. Voor bepaalde mbo-studenten heeft deze situatie tot gevolg dat hun toch al ongunstige uitgangspositie blijft voortbestaan. Dat is ernstig, want een mbo-diploma vormt een belangrijk fundament voor de latere loopbaan van deze jongeren.

Verschillen in onderwijsuitkomsten tussen studenten met en zonder migratieachtergrond zijn afhankelijk van onderwijslocatie

We zien dus verschillen in de begeleiding en ondersteuning van studenten tussen en binnen de door ons onderzochte mbo-scholen. We verklaren deze verschillen door de *beleids- en bestedingsvrijheid* die mbo-schoolbesturen krijgen van de minister van OCW. Zonder dat de minister van OCW daarbij duidelijk heeft aangegeven op welke hulp studenten minimaal moeten kunnen rekenen als ze niet zelfstandig hun opleiding, stage of leerbaan kunnen volgen en afronden. De mbo-besturen mogen zelf kiezen welke maatregelen ze nemen om te zorgen voor gelijke kansen. En die vrijheid geven de besturen grotendeels door aan hun onderwijsteams. Die vervolgens ook eigen keuzen maken over de begeleiding en ondersteuning die ze studenten bieden zonder dat ze zich hierbij aan een afgesproken minimum hoeven te houden. De maatregelen van de minister van OCW en het geld dat hij inzet, legt zo een lange weg af, voordat ze terechtkomen bij de docenten, mentoren en (stage)begeleiders die gelijke kansen aan studenten moeten bieden.

Er zit een lange weg tussen het gemaakte beleid en de dagelijkse praktijk van mbo-studenten

Minister geeft onvoldoende richting aan gelijkekansenbeleid

De minister van OCW geeft het verbeteren van de kansengelijkheid van mbo-studenten prioriteit. Maar hij heeft daarbij niet duidelijk aangegeven wat hij precies verstaat onder het begrip 'gelijke kansen'. Ook heeft hij niet duidelijk gemaakt wanneer en bij welke groepen mbo-studenten hij de kansengelijkheid precies wil verbeteren, en welke mate van kansengelijkheid hij precies wil bereiken. De minister heeft dus geen meetbare, toetsbare doelen vastgelegd voor het gelijkekansenbeleid.

Minister weet niet of het de goede kant op gaat met gelijke kansen

Wij denken dat de maatregelen en het geld dat opeenvolgende ministers van OCW hebben ingezet, sommige drempels voor mbo-studenten hebben weggenomen. Studenten geven dat ook aan in gesprek met ons. Bestuurders van mbo-scholen en hun medewerkers gaven aan dat zij dankzij de afspraken met de minister en het bijbehorende extra geld concrete maatregelen hebben kunnen nemen voor het verbeteren van de kansengelijkheid.

Tegelijkertijd zien we dat bewijs ontbreekt over wat maatregelen en geld voor het verbeteren van gelijke kansen daadwerkelijk hebben opgeleverd. Dat komt omdat de minister en bestuurders van mbo-instellingen niet weten of het de goede kant opgaat met gelijke kansen en wat hun maatregelen en geld daaraan bijdragen. Hierdoor weten zij niet welke maatregelen wel en niet werken in de praktijk. Maar juist dat inzicht is nodig om gelijke kansen te verbeteren en het publieke geld hiervoor zo doelmatig mogelijk in te zetten. De minister heeft dit inzicht ook nodig om de Tweede Kamer te kunnen informeren.

Hoe kunnen minister, Tweede Kamer en schoolbesturen de aanpak van kansengelijkheid voor mbo-studenten gericht verbeteren?

Het is volgens ons dringend nodig dat de minister en bestuurders van mbo-scholen met prioriteit de volgende zaken gezamenlijk vastleggen:

1. *Wat verstaan we precies onder 'gelijke kansen' en hoe formuleren we dat in meetbare en toetsbare termen?*
2. *Welke resultaten moeten eind 2027 zijn gerealiseerd en bij welke (duidelijk bepaalde groepen) studenten moeten die resultaten zichtbaar zijn?*
3. *Welke basisinformatie is nodig om te bepalen in welke mate er sprake is van kansengelijkheid onder mbo-studenten? En welke informatie is nodig om de effectiviteit van ingezette maatregelen en budget vast te stellen?*

Ten slotte geven we ook de besturen van mbo-scholen nog een aantal aandachtspunten mee voor het verbeteren van hun aanpak van kansenongelijkheid.

Mensfiguren in illustraties: Irina_pro en Mushakesa / Shutterstock.com

Meer informatie

Op www.rekenkamer.nl vindt u informatie over de strategie, het werkprogramma en alle gepubliceerde onderzoeken van de Algemene Rekenkamer. Voor meer en/of andere inlichtingen kunt u zich wenden tot voorlichting@rekenkamer.nl.

** Aan de inhoud van deze factsheet kunnen geen rechten worden ontleend.*